

Mit, basm, legendă. Mutații ale nucleelor narrative

DE LA 2 ENOH LA APOCALIPSĂ. DOI AUTORI, UN SINGUR ROMAN

Petru Adrian DANCIU

Of 2 Enoch to the Book of Revelation. Two Authors, One Novel

This study aims to capture the main guidelines to the enohian inspiration in the Book of Revelation, which coagulates around two mythical characters, Adoil and Arcas. Then, I highlighted how their history is developed in the mythological novel by the apocalyptic beings, the Dragon and the Beast. Saint John proves to be the continuer of the enohian beliefs and, at the same time, the main inspiratory vector for the Christian apocalyptic imagery.

Key-words: Enoch, Adoil, Arcas, the Dragon, the Beast, the Revelation

Nu există nicio diferență între scriitorul unui roman și cel al unei scrieri sacre. Aceasta pentru că infinita lume a ideilor se manifestă în toate cazurile la fel, prin revelații sau „picurări” de imagini și cuvinte, muze ce mai apoi sunt conexe în mintea și sufletul celui ce le devine ordonator și autor prin reexprimare. Mai apoi, ele devin cuvinte eliberate ce-și cunosc propriul loc atunci când se aștern deja singure și mature pe hârtie de parcă și-ar cunoaște din eternitate locul. Niți unul, nici altul nu poate să controleze influxul ideilor revelate. În schimb, amândoi sunt aproape liberi cu privire la modul în care-și cultivă talentul propriu, un datum ce-i atrage spre scriitură. Acest datum este cel care le înlesnește înțelegerea a ceea ce primesc, prin menținerea unei permanente sensibilități în procesul de percepere și decriptare a mesajului ca simbol. Din această perspectivă, sunt ferm convinși că orice relatare mitică este romanul unei istorii sacre, care se poate continua peste veacuri în opere și evident la autori ce par a nu avea vreo legătură. Totul plecând de la simplul fapt că litera și ordonarea ei magică nu este cheia ce deschide drumul spre lumea ideilor, ci chiar această lume ce inundă plinătatea minții noastre.

Plecând de la cele afirmate, propunerea noastră îndrăznește prin aceea că are drept motiv principal dovedirea legăturii istorice a două personaje mitice, începută în apocriful *2 Enoch*, ca mai apoi să fie continuată în greu canonizata *Apocalipsă*, două cărți scrise cu siguranță de autori evrei, care doar păreau că fac parte din iudaismul monoteist iahvist, ori din creștinismul aflat în primul său secol de existență.

Incursiuni în imaginar

Autorii celor două romane mitologice nu se cunosc cu exactitate. Primul, *2 Enoh*, este un apocrif, conform definiției canoanelor Bisericii, ce a fost scris în secolul I, cel mai probabil în Alexandria Egiptului. Sigur, autorul mitic este profetul Enoh, personaj extrem de complex ce a lăsat în urmă curentul *enohian*, în care, un loc de seamă îl ocupă triada Elohim-ilor: El – Adoil – Arcas. În același secol a văzut lumina peniței și *Apocalipsa*, redactată undeva pe insula greacă Patmos. Enoh nu este autorul *de fapt* al apocrifului nostru, ci un altul, din păcate necunoscut, care, urmărind să transmită ideile elohismului, va oferi greutate scriiturii punând-o *de drept* pe seama profetului nemuritor. La fel stau lucrurile și în cazul *Apocalipsei*. Este adevărat că scriitorul se numește Ioan, dar nu poate fi același cu autorul celei de-a patra Evanghelii, aceasta din prea multe motive pentru a putea fi expuse aici. La momente potrivite, voi lua în discuție câteva luări de poziție ale miticului Ioan, ce nu au nici pe departe de-a face cu creștinismul. Parte din autoritatea scrierii e dată, ca și în cazul celei dintâi, de uzanța unui nume cu greutate în plan religios. Din acest motiv și multe altele, ambele scriituri au ridicat probleme cu privire la canonicitatea unora dintre afirmații. *2 Enoh* a fost respinsă, pe când *Apocalipsa* a trecut de vigilența deopotrivă a canoniștilor și a dogmașiștilor creștini.

Istoricește vorbind, chiar dacă cele două au fost redactate cam în aceeași perioadă de timp, *2 Enoh* a ajuns cunoscut în Europa undeva pe la începutul Evului Mediu când, teoretic, canonul biblic era deja încheiat, dar cazul *Apocalipsei*, așa cum vom vedea, pare a contrazice această realitate. Din acest motiv, *apocriful* nu va fi supus unei analize serioase, poate și din teama de a nu deveni canonică. Pe de altă parte, apar controversele legate de autenticitatea textului *Apocalipsei*, care, ce-i drept, încep cu mult mai devreme, începând cu sinodul din Laodicea (aprox. 313) unde, odată cu promulgarea canonului 60, va primi o lovitură dură, fiind respinsă dintre cărțile considerate deja ca apostolice. Abia mai târziu, în secolul IV ajunge, dar și acum nu fără controverse, să fie considerată canonică și abia foarte târziu, îi va fi reafirmată, de data aceasta definitiv, canonicitatea pe rând, de către Biserica Romano-Catolică (secolul al XVI-lea) și cea Ortodoxă (secolul al XVII-lea).

Ce este enohianismul, dacă nu altceva decât curentul generator al întregii noastre discuții? Din punctul meu de vedere, el reprezintă chintesența unei mișcări apărută drept profetică, o realitate mistică cunoscută încă de pe vremea profetului Enoh. La origini, enohianismul este mai degrabă asemănător cu șamanismul decât cu

Mit, basm, legendă. Mutații ale nucleelor narrative

profetismul instituționalizat sau yahwist, aceasta pentru că se transmite pe linii duble, paternă și maternă în sânul familiilor înrudite, ce am putea în linii mari să le oferim statutul de trib, un trib ce pune permanent accentul pe alegerea și comunicarea cu divinitatea, principalul motiv al înrudirii. Evident, tradiția este orală la începuturile ei precum și o foarte lungă perioadă de timp. Existența unor frânturi scrise nu poate fi dovedită dar nici exclusă, din astfel de frânturi construindu-se și reconstruindu-se pe parcurs parte din revelațiile „primordiale” sau „cuvintele” lui Enoh. Ele vor fi transcrise cu scopul de a sluji deopotrivă ca manual de învățatură și carte de cult, pentru practicantii credințelor și ideilor curentului enohian, o mișcare ce ar putea fi considerată aproape religioasă, în accepțiunea înțelegerii moderne. Fragmentele, acum devenite lucrări, au fost copiate și recopiate primind permanentul imbold profetic, adică adaosuri ce de altfel erau privite drept naturale într-un astfel de mediu. Tema centrală rămâne totuși transcendența cu sensul final de *suprimare a morții prin ridicarea la Cer*, tradiție tematică ce va apărea mai târziu dezvoltată în diferitele contexte sau perspective ale credinței creștine.

Perioada cuprinsă în intervalul de două secole înainte și după Hristos, când texte „apocrife” au continuat să tot apară, este puternic influențată de ceea ce eu numesc *tradiția enohiană*. Din punctul meu de vedere, ea transcende fără opreliști iudaismul instituționalizat, regăsindu-se chiar în anumite crezuri creștine, precum în expunerile teologice cu privire la acțiunea *îngerilor răi*, alții decât spiritele infernale sau demonii. Sunt ființe despre a căror existență și influență vorbește pe larg *Păstorul lui Herma*, o lucrare creștină din același prim secol cu *Apocalipsa* și *2 Enoh*. În acest text se poate constata „surgerea” în creștinism, pe linie enohiană, a tradiției cu privire la păcatul și consecințele neascultării îngerilor veghetori, de altfel subiectul central al cărții *1 Enoh*. Din această perspectivă, avem de-a face cu un început de *creștinism enohian*, subiect asupra căruia voi aduce lămuriri la momentul potrivit. La fel cum tradiția enohiană s-a arătat capabilă de a influența iudaismul, la fel va proceda și cu tânără religie creștină, în inima căreia se va infiltra prin lucrări ce urmăresc a duce mai departe o anumită linie mitică. Din această unică perspectivă, anumite aspecte ale acestui mit mi-au atras în mod deosebit atenția. Practic iau în discuție infinita capacitate de adaptabilitate a povestirii, odată cu apariția creștinismului nedogmatic, totul în contextul unei viziuni profetice ce afirmă supraviețuirea și răspândirea teoriilor enohiene dincolo de

Incursiuni în imaginar

bariera religiozității iudaice, la populațiile considerate păgâne, de acum continuatoarele prin creștinism a gândirii enohiene.

Mitul despre care intenționez să vă vorbesc cunoaște două etape de dezvoltare, cea a *copilăriei* și cea a *maturității*. Prima o regăsim povestită în actul creației din *2 Enoh*, unde Dumnezeu are nevoie de sacrificiul „benevol” a două ființe ce se dovedesc a fi mai vechi decât El, din ale căror esențe își va „crea” și ordona lumea. Numele *revelate* ale celor doi: *Adoil* și *Arcas*. A doua etapă am găsit-o expusă în cartea *Apocalipsei*, unde întâlnim continuarea povestirii. Aici vedem expusă profetic revolta celor doi, de data aceasta în persoanele *Balaurului* și a *Fiarei*. Deși schimbate, numele ambelor Existențe posedă în continuare atributele lui *Adoil* și *Arcas*. S-a renunțat la uzanța apelativelor din *2 Enoh* pentru a se masca exprimarea curentului enohian în creștinism, motiv pentru care s-a făcut apel la nume din *Daniel*, mult mai familiare mediilor creștine. Cu alte cuvinte, *Balaurul* și *Fiara* nu sunt altceva decât *variantele ocultate* ale *apelativelor revelate Adoil și Arcas*.

Iată textul apocrifului *2 Enoh*¹ unde El, dumnezeul creator al teologiilor monoteiste, se folosește de esențele lui *Adoil* și *Arcas* pentru a-și materializa propria viziune, sau creația:

„XXV, 1. Și le-am poruncit² lucrurilor³ celor mai de jos⁴: „Una¹ din cele cele nevăzute să coboare² în chip vădit³!” Și a coborât *Adoil*⁴, peste măsură

¹ *Cartea tainelor lui Enoh. 2 Enoh*, studiu introductiv Philip S. Alexander, traducere, note și îngrijire ediție de Simion Voicu, București, Editura Herald, 2014.

² „Am poruncit” este aproape sinonimul lui „am chemat” (XXVI, 1), sau *evocat*, în spațiul magiei oricărui trib sau popor semit. În această etapă se manifestă doar puterea „logosului” divin, nu însă și a Numelui divin, ce-și va întinde mai târziu puterea asupra celor create. Din această perspectivă, lumea nu este altceva decât produsul unui act a cărui natură magică se subînțelege, golit deci de orice gândire teologică. Din însăși actul creației observăm deci importantul rol al practicilor magice ce au supraviețuit permanent, inclusiv al religiozității instituționalizate. Din punctul nostru de vedere, nu există nicio fărâmă de religiozitate în aceste cuvinte.

³ După părerea noastră, termenul indică *Suprafințialitatea* ca *Viu autonom*, capabilă să-și „stocheze” *potențe infinite* în două tipuri diferite de realități ființiale: lumina și întunericul. Aceasta nu înseamnă că nu mai există și alte infinite potențe. Din contră, textul le presupune, când este chemat mai apoi *Arcas* de care El are nevoie, celelalte *lucruri* rămânând în planul superior Dumnezeului lui *Enoh*. „Lucrurile” sunt deci realități ce nu ar trebui înțelese ca obiecte rezultate în urma unui act de creație, ci mai degrabă ca ființe sau existențe raționale pe care El nu le poate defini altfel în fața lui *Enoh*.

⁴ *Adoil* (și *Arcas* mai târziu) sunt situați în zona cea mai de jos a „spațiului” ce ar putea defini starea de neînțeles sau supra-spiritualitatea sacră. Ei sunt chemați de El *să coboare și mai mult* în spiritualitatea aproape materială a lui El, motiv pentru care li

Mit, basm, legendă. Mutații ale nucleelor narrative

măsură de mare⁵. Și m-am uitat la el și, iată, în burta lui avea o *lumină mare*⁶. 2. Și i-am zis lui: *Desfă-te*¹, Adoil, iar ce se naște din tine să se facă

se va cere să se afirme „în chip vădit”. Triunghiul cu vârful în jos din Fig. 1, exprimă aceste stări ce nu ar fi trebuit de altfel să fie în relație.

¹ Prin puterea cuvântului, El va cere de două ori coborârea a unor ființe din spațiul superior lui. Ca zeu inferior, El nu poate forța pe niciuna dintre aceste existențe să i se supună, cel puțin până în momentul când acestea vor intra în sfera lui de putere, pentru a-și revela numele. Puterea lui El stă în credința ce poate fi definită ca manifestarea voinței proprii permanent focalizată asupra unui obiectiv. Iisus Hristos pune permanent accent pe credința care mântuie în detrimentul dragostei asupra importanței căreia se apleacă apostolii. Credința în magie nu este altceva decât echivalentul dragostei în religie.

² Când Dumnezeu lui Enoh cheamă un Lucru (sau Ființă despre a cărei origine sau esență nu se poate spune nimic) din cele mai de jos existente recunoaște două aspecte: 1. Deasupra acestor ființe există altele, despre care nu vorbește pentru că-i sunt inaccesibile. 2. Când cele mai de jos coboară, înseamnă că practic ele pătrund în planul existenței lui El, fapt ce-l poziționează pe locul cel mai inferior pe scara ierarhiei cerești.

³ Cu toate că sunt situate cel mai jos în ierarhia cunoscută de El, atât Adoil cât și Arcas îi sunt invizibile. În lumea spirituală este semnul deplinei superiorități. Cine nu are însă puterea, trebuie să-și ascundă cu înțelepciune adevăratele intenții, fiind deopotrivă blând precum porumbelul și viclean ca un șarpe (cf. Mt. X, 6). La cererea lui, în lumea lui El, zeii superiori coboară și prind formă pentru a-i putea percepe. Există însă și un inconvenient, căci prin „formă” ei se lasă prinși în „materie” sau *matricea* spiritualității asupra căreia El este stăpân. Ei se leagă de bună voie de aceasta, fără a avea cunoștința supunerii ca rezultat. Ca act, supunerea se derulează în două momente: 1. Prin intrarea în „materialitatea” lui El, ei iau *formă*, devenind vizibili, „greoi” aproape egali cu El. 2. Urmează momentul în care își fac cunoscut *numele* sau *apelativul de putere* unui zeu *inferior*, fără să cunoască însă devastatoarea forță a logosului asupra numelui odată rostit. El este primul care le ia numele în deșert, obligându-i la supunere necondiționată. Urmând această experiență, va da mai apoi poruncă împotriva utilizării magice a propriului nume de către oameni (Porunca a III-a, cf. Ex. XX, 7). În tradiția enohiană, atotputernicia are de suferit atunci când zeii își părăsesc casa intrând într-o locuință străină. La toți semiții există de altfel obligația de a nu muta zeii dintr-un spațiu în altul pentru a nu-și pierde puterile.

⁴ După părerea noastră, numele este o constrângere a două vechi apelative semite: *Adon* („Domn”, în ebraică) + *Ilu* („Zeu” în asiriană). Autorul a preferat se pare forma „veche” (*Il*), cu toate că ar fi putut utiliza numele El, deja cunoscut de evrei, pentru a-l forma pe Adoil. Nu a dorit însă punerea în legătură de subordonare cu El, motiv pentru care a făcut trimitere la un apelativ cu mult mai vechi cu implicații simbolice. Vechimea apelativului o presupune implicit pe cea a divinității ce se impune ierarhic în fața lui El.

⁵ Imposibil de cuprins, sau infinit, sunt termeni ce se impun în comparație cu existența Dumnezeului lui Enoh, de vreme ce acestea sunt chiar cuvintele lui, cu atât mai mult cu cât nu exista nimic altceva creat sau necreat în lumea lui El ce putea fi pus în comparație cu Adoil și Arcas.

⁶ Lumina ca și întinericul de altfel reprezintă esențialmente puterile prin care Adoil și Arcas se definesc. Aceste vitalități sălășluiesc în natura permanent gestantă a celor

Incursiuni în imaginar

văzut”. Și el s-a desfăcut și a ieșit o lumină mare. 3. Și eu mă aflu în mijlocul luminii celei mari și din lumină s-a născut lumina². Și a ieșit *veacul cel mare*³ și a dezvăluit toată facerea pe care am gândit să o zidesc. Și am văzut că era bine⁴.

XXVI, 1. Și am chemat⁵ a doua oară lucrurile cele mai de jos și am zis: Una din cele nevăzute să coboare întărită în chip și vădit⁶. Și a ieșit Arcas⁶, întărit, greu și foarte roșu¹. 2. Și eu am zis: „Deschide-te Arcas,

doi, de aici și bogatul simbolism al pântecelui, pus în legătură cu fertilitatea în lumea semită.

¹ Este un act *chenotic*, o *deșărtare* în sensul dogmaticii creștine. Practic aceste ființe se „deșartă” sau *golesc* de esențele proprii. Mai târziu, gestul este imitat de întruparea lui Fiului lui Dumnezeu care *se deșartă pe Sine* luînd trup de om, adică devenind și altceva decât Dumnezeu. Deșărtarea presupune o pierdere de putere, niciodată totală dar suficientă pentru a nu te mai numi *Dumnezeu în integrum*.

² Până atunci, Dumnezeu se afla în gri-ul întunericului propriu, deopotrivă dorință și necunoaștere. Practic deșărtarea de lumină marchează momentul unei nașteri. Nașterea Luminei nu reprezintă altceva pentru creștinism decât nașterea din veci a Fiului lui Dumnezeu, a căruia mamă, conform textului enohian este Arcas. „Lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat născut, iar nu făcut...”, acestea sunt cuvintele folosite de Simbolul creștin de credință niceo-constantinopolitan pentru a desemna de data aceasta nașterea dumnezeiască din veci a Fiului, după Tatăl (sau El al lui Enoh), a doua Persoană a Sfintei Treimi. Expresia din 2 *Enoh* este mult mai veche și posibil ca pe aceeași linie enohiană să fi influențat și aici unele din marile hotărâri sinodale ale Bisericii creștine. Revenind, voi spune doar că influxul de putere divină schimbă definitiv statutul lui El. Logosul nu este altceva decât ecoul ce amplifică cuvântul Tatălui, neavând din această perspectivă nimic original.

³ Veacul cel mare sau Eonul Logosului divin, a Cuvântului lui Dumnezeu prin care toate celelalte vor fi create. Începutul oricărei existențe este *Lumina* care *deșărtată* pune început ciclicității exprimată ființial prin *veacul cel mare*, după cum întunericul, în *veacul întunecat*. Până atunci, ele nu sunt altceva decât eonii în potență, în așteptare, ce odată deșărtăți se vor consuma în creația lui El.

⁴ Binele din versete XXV, 3 și XXVI, 2 este identic cu cel din *Facere* (I, 18, 21, 25), termenul neînsemnând nimic altceva decât ducerea la bun sfârșit a unei acțiuni personale. El nu trebuie pus în legătură cu răul înfăptuit asupra celor două personaje mitice. Binele divin identificat cu actul creației și implicita apariție a ființelor raționale va fi pus mai apoi într-un permanent conflict cu Răul, termen ce pentru mine nu pare a fi fără de substanță, în el regăsindu-se Adoii și Arcas.

⁵ „Am chemat” sau evocat sunt formule ce respectă aceeași linie directoare a practicilor magice. De remarcat că nici acum, El nu poate alege pe vreuna din puterile superioare lui, ce de altfel nu îi sunt revelate. Nu este o surpriză că El primește ceea ce dorește, aceasta pentru că planurile sale creaționiste au fost deja revelate prin Adoii. Oricum, din textul enohian înțeleg că doar ființele inferioare doresc să creeze, precum copiii ce-și clădesc lumi din castele de nisip. Pentru că Arhonte (El) primește esența „Lucrului” de care are nevoie pentru creație, mitul sugerează faptul că întreg plaul lui El era deja cunoscut, iar punerea lui în practică este doar pentru a-i dovedi în final imaturitatea, eșecul.

⁶ Numele ar putea face trimitere la mitologia greacă, la Ursa Mică sau Paznicul Arcturus (cf. Pierre Grimal, *Dicționar de mitologie greacă și romană*, prefață de Charles

Mit, basm, legendă. Mutații ale nucleelor narrative

iar ce se naște din tine să se facă vădit!” Și el s-a desfăcut și a ieșit un veac întunecat², foarte mare, purtând zidirea tuturor lucrurilor celor mai de jos. Și am văzut că este bine³.”

Pe baza celor afirmate până acum, iată încercarea de expunere schematică, a procesului creației lumii în viziunea lui Enoh.

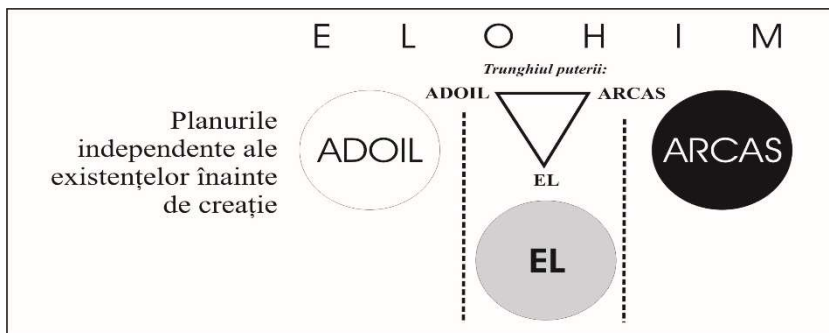

Fig.1 Elohim sau numele generic pentru o triadă primordială în care doi dintre zei sunt sacrificați.

Picard, traducere din limba franceză de Mihai Popescu, București, Editura Saeculum I.O., 2001, p. 62). Ca o pură speculație, originea acestui nume se află în constrângerea magicului ABRACADABRA = AbRaCadabrA(S). Valoarea lui gemantrică (175) se află la aproape jumătatea primului (365), cuvânt ce face trimitere la zilele anului solar. Numele ar putea fi pus în legătură cu mișcările astronomice, precum eclipsele de lună, ABRACADABRA fiind pe de altă parte un termen solar.

¹ Atât greutatea cât și culoarea roșie indică cel mai probabil materia primordială din care vor fi făcut parte lucrările lui El. După deșărtare, din Arcas iese *întunericul* din care vor fi zidite toate *lucrurile cele mai de jos*, adică ființele întunericului. Nefărtatul demonologiei populare românești poate fi pus într-o oarecare legătură cu aceste ființe.

² Dacă am identificat veacul luminos în tradiția creștină cu Iisus Hristos – Lumina lumii și Logos divin, veacul întunecat nu este altceva decât Satan, stăpânitul acestui eon despre care adesea vorbesc scrierile canonice ale Noului Testament (cf. Mt. IV, 1–11; Mc. I, 12,13; Lc. IV, 5–8; Io. XII, 31; XIV, 30; XVI, 8-11; II Cor. IV, 3,4; Ef. VI, 11,12). Din această perspectivă, Adoil și Arcas ar putea însemna nu doar începutul creației, una bivalentă pentru El, ci și două mari etape eonice care, dincolo de actul creației, se succed la putere.

³ Nu exista nici o stare conflictuală între lumina lui Adoil și întunericul deșărtat al lui Arcas. Starea conflictuală este stabilită ființelor după creație prin legile ce se dau acestora, legi prin care se urmărește menținerea în ordinea creată, evitându-se întoarcerea la haosul primordial, la întoarcerea tuturor lucrurilor în matricele din care au ieșit, pentru că, așa cum vom vedea, există această tendință.

Incursiuni în imaginar

Fig.2 Materializarea zeilor superiori și descoperirea numelui lui El face transferul dinspre superioritate la egalitate și inferioritate după deșertare sau sacrificiu.

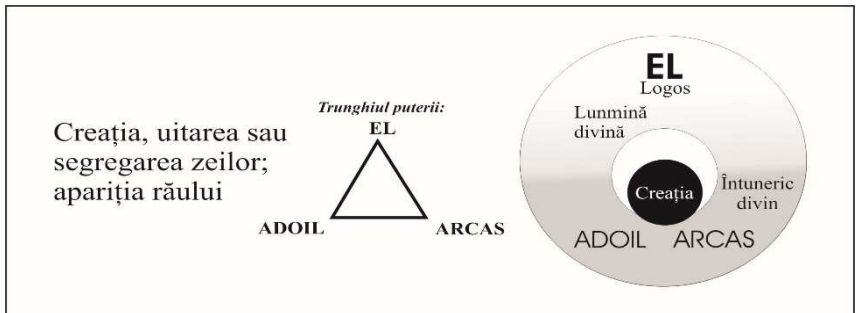

Fig. 3 Elohim sau numele-principiu pentru triada ordonatoare (inferioare) El – Adoil – Arcas și nașterea triadei superioare (treimea creștină): El (Tatăl) – Mesia (Iisus/ Logosul) – Ruah (Sfântul Duh/ Lumina Divină).

Am identificat două triade elohim-ice (ebr. „elohim” – *dumnezei*), „primară” formată din El – Adoil – Arcas, alcătuită din două planuri (superior – El, inferior – Adoil și Arcas) și cea „secundară”, a Tatălui – Fiului – Duhului Sfânt, generată în planul lui El din compozitul zeităților sacrificate (Adoil și Arcas). Fiecare eveniment și apariție ființială marchează un timp eonic (precum coborârea lui Adoil și Arcas), la fel cu, în cazul celei de-a doua triade, vorbim de eonul “nașterii din veci a Fiului”, ori “purcederea din veci” a Duhului Sfânt. Înțelegem „timpul” eonic ca o înșiruire de activități ori evenimente sacre ce uneori se confundă cu exact momentul apariției unor zei (Logosul/ Iisus). Practic, timpul eonic e format din „nașteri” (iviri) și evenimente. Desigur, în planul creației fizice,

Mit, basm, legendă. Mutații ale nucleelor narative

„timpul eonic” e perceput de om prin revelație sau contactul cu sacral, eonul manifestat în creație ca “timp sacru” dilatându-ne și contractându-ne temporalitatea după bunul plac (Ps. XC, 4).

Pe de altă parte, înțeleg că, separat, Adoil și Arcas sunt *specii diferite* ale *existenței* în sine, deopotrivă atotsuficiente în potență și în act. Mitul nu spune dacă mai erau altele la fel ori diferite, cu toate că recunoaște prezența mai multor „lucruri” aflate în planul superior lui El, despre care zeul lui Enoh fie nu are cunoștință, fie au ales să nu răspundă chemării sale. Cu alte cuvinte, pluralitatea acestor lumi este infinită.

Atributele celor trei sunt cât se poate de clare. Dacă El (Dumnezeul lui Enoh) este *cuvântul* (de dinaintea Cuvântului născut mai apoi din veci), Adoil este *lumina*, iar Arcas, *întunericul* (înțeles ca proto-materie, ce nu trebuie identificată integral cu materialitate actuală, un amestec de cuvânt, lumină și întuneric).

Trebuie recunoscut puternicul magnetism al Cuvântului, o forță de la început capabilă să manipuleze Prezențe superioare, ce odată determinate să coboare să se lase mai apoi subjugate de îndată ce numele le sunt rostite. Odată coborâți în arealul puterii lui El, Adoil și Arcas renunță la manifestarea personală a puterii în *act*, ea reducându-se la *potența*, ce odată *deșertată*, se oferă în *act* sub un nou atribut lui El, acela de *Creator*. Coborârea celor doi și pierderea puterii sunt de altfel asemănătoare oricărui mit al călătoriei zeilor în infern. Cu ce altceva decât cu o stare infernală poate fi asemănată pierderea propriilor atribute? Trecând prin cele trei etape, de la superioritate, la egalitate și mai apoi la inferioritatea față de El, stagiul final atins odată cu producerea la cerere a actului *chenotic* al *deșertării de sine*, Adoil și Arcas nu doar sunt posedați de această putere, ci mai grav, devin inutili și incapabili de a se ridica la înălțimile din care au coborât. Practic, prezența lor nu e doar inutilă, ci și deranjantă. Coji placentare încă vii, ce nu pot fi neantizate, rămân suspendate în lumea lui El, devenind Răul Primordial ce-și începe lupta pentru returnarea *in integrum* a elementelor proprii amestecate în creația lui El, ținute laolaltă de Cuvântul Creator, în Lumina divină a energiilor definite de către misticii creștini drept *recreate*. Acest aspect al încercării de reconstrucție va fi valorificat excepțional de către autorul *Apocalipsei* în doar câteva versete.

Dumnezeul lui Enoh se comportă asemeni unui mag care, pentru că deține atributele de forță ale supremei științe, *credința și cunoașterea* le pune în practică prin *cuvântul* ce *ademeneste și constrânge supraștiințialitatea*, dar niciodată creatura. Din mag, el devine mai apoi

Incursiuni în imaginar

Creator, termen ce construiește de altfel și primul atribut divin, recunoscut de toate dogmele sistemelor monoteiste drept element central în afirmarea divinității. Din acest titlu se vor naște mai apoi toate celelalte atribute care apar doar din relația (revelația) Lui cu ființele raționale create, cum ar fi atotputernicia, veșnicia, înțelepciunea etc. De aici și magismul legat de puterea numelui (o „încarnare” a atributelor în spațiul magico-cultic) și ale sale implicații profunde în plan religios, până la secretizarea sa târzie înfăptuită prin înlocuirea Tetragramei sacre (numele divin YHWH) cu apelativul (general) Adonai.

Dacă este adevărat faptul că 2 *Enob* a fost „oficial” redactată în Alexandria Egiptului, este de presupus că răspândirea orală a lucrării (tradiției) în anumite medii ale intelectualității evreiești din întreg Imperiul Roman să se fi produs deja cu mult mai devreme. Din această perspectivă, aproape că nu ar fi constituit o problemă dacă un exemplar ori importante fragmente ale scrierii să fi ajuns din timp la autorul pseudo-creștin care a scris *Apocalipsa*. Sau poate că acel Ioan cunoștea nu doar din scriere ci și din oralitate sau inițiere directă mitul enohian, unde elohimii sunt prezenți. O astfel de viziune nu ar trebui să mire, aceasta pentru că un curent religios (elohist) cu permanente așteptări mesianice „vede” sau creează oportunități istorice prin care se salvează perpetuându-și ideile, mai cu seamă în contextul istoric destul de agitat pentru diaspora evreiască a primului secol.

Căderea templului, precum și întreg dezastrul național abătut asupra lui Israel începând cu anul 70, a produs o puternică impulsivitate a trăirilor mistice enohiene materializate printr-un sinuos proces de reorientare supraviețuind prin efectivă infiltrare a elohismului în tânăra religie creștină. În acest sens, ne putem baza pe mărturia lui Augustin ce a cunoscut o parte din etapele inițierii maniheice și de aici greutatea celor afirmate. Maniheii „susțineau că scrierile Noului Testament ar fi fost falsificate de nu știu cine ar fi voit să introducă legea iudaică în credința creștină, în timp ce ei înșiși nu puteau prezenta nici un exemplar corupt”¹. Augustin vorbește despre un exemplar creștin (indiferent ce epistolă sau evanghelie) ce mai apoi primește corupere iudaică. Sigur, coruperea presupune realitatea unui exemplar nemodificat, dar pentru că

¹ Sfântul Augustin, *Mărturisirile. Conferențe*, I-VIII, Ediție bilingvă, Text latin-român, traducere, studiu introductiv și note de pr. Bernard Ștef A.A., Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2004, V, XI, 21 (p.261).

Mit, basm, legendă. Mutații ale nucleelor narrative

manihei nu pot aduce nicio dovadă în acest sens, noi înțelegem din spusele maniheilor (citați de Augustin) că toate scrierile creștine au fost *dintru început falsificate*. Cu siguranță că manihei au inclus printre ele și *Apocalipsa*. În ceea ce privește această ultimă carte a Noului Testament, nu cunosc nici un exemplar corupt (în sens augustinian), aceasta pentru că, de la bun început a existat o direcție enohiană în ea, prinsă în optimismul așteptărilor mesianice ale primului secol creștin.

Construit în parte, dacă nu integral, pe calapodul mesianismului iudaic, creștinismul apărea ca un semn divin al neuitării omului. Pentru elohism, creștinismul se afla sub auspicii divine, progresul tinerei secte în detrimentul iudaismului ajuns în pragul extincției, era semnul clar al încapătănării divine de a salva ce se mai poate. Brusc, tânăra religie devine o „arcă a lui Noe” pentru evrei și pentru neamuri. Poate că nu enohianismul reprezintă sursa primordială a creștinismului, dar cu siguranță că, prin infiltrare, a încercat deturnarea sa. Deși pot părea exagerate astfel de afirmații, trebuie totuși recunoscut faptul că nu exista la acel moment noțiunea de copyright cu privire la modul în care ideile religioase erau impropriate ori răspândite dintr-un sistem religios în altul. Să nu uităm că întreaga religiozitate a antichității cunoaște „împrumutul” atributelor divine de la o zeităte la alta. Dacă luăm serios în considerare faptul că astfel de situații existau deja de mult timp la nivelul sistemelor religioase consacrate (dogmatic), ne putem închipui cu ușurință că pentru creștinism, complet lipsit de o structură real-dogmatică, nu exista niciun control (ce începe odată cu primul sinod ecumenic) în ceea ce privește libera trecere, primirea și sedimentarea anumitor credințe și idei religioase ce-l vor influența sincretic. Debutul procesului sincretic în creștinism începe cu cea de-a doua zi de după cincizecime, când iudeii deveniți creștini se duc să se roage în templu. Cel puțin pentru primii o sută de ani, nu este greu să înțelegem creștinismul ca un sistem departe de a fi încorsetat în dogmă. Din contră, se vede expus și parțial deschis în fața oricărei abordări de tip mesianic, cu toate atenționările apostolilor. Așteptările mesianice sunt cât se poate de reale pentru trăitorii primului secol, mai cu seamă pentru cei care L-au cunoscut în mod direct pe Iisus. Eu socotesc a *doua venire a lui Hristos* fiind principala *dogmă* a acestei perioade plină de manifestări frenetice prin intermediul noului profetism, un mediu ideal pentru salvarea viziunii apocalipticii elohiste, ce trebuia doar să pară creștină. În acest context confuz în care ideile religioase se „conexează” după bunul

Incursiuni în imaginar

plac al celor care le generează, apare *Apocalipsa*, de altfel *singura carte profetică* a Noului Testament. Or, ce poate fi profetizat sau la ce ajută cunoașterea semnelor, din momentul ce creștinismul declară prin însuși Hristos că nimeni nu cunoaște momentul celei de-a doua veniri? Să cunoști semnele unei boli, ajută; să le știi pe cele ale unei veniri iminente, nu, iar istoria a și dovedit-o. Creștinismul reprezenta practic pepiniera ideală prin intermediul căreia ideile elohiste își văd continuată existența, aceasta cel puțin până la marile „epurări” cu caracter dogmatic ale sinoadelor ecumenice.

Pentru enohieni și creștini numele divin Elohim este un simbol treimic, chiar dacă persoanele ce îl compun sunt altele, specifice fiecărui sistem în parte. În noua accepțiune elohistă, numele trebuie să devină *complet*, adică plin de pozitivitate, dar nu imediat, ci prin parcurgerea unor etape. Prima este aceea în care puterile Adoil și Arcas vor fi subordonate, urmând ca într-un alt eon să fie îndepărtate definitiv. Construcția unui astfel de plan se naște în optimismul profețiilor mesianice creștine, în care Răul va fi eliminat din creația divină odată pentru totdeauna. Pe primul aspect al subordonării celor doi se construiește noua direcție a mitului enohian, fără însă a simpatiza prea mult cu ideile mesianismului creștin, mai precis cu prezența omului Iisus ca Fiul al lui Dumnezeu venit pe norii cerului să mântuiască lumea. Cu toate că enohianismul reușea în scrierea *Apocalipsei* despărțirea definitivă a Binelui de Rău, prin subordonarea permanentă a celor două entități lui El, vechea mișcare mesianică nu a putut să rupă definitiv relația treimică, aceasta pentru că *Apocalipsa* reprezintă abia al doilea moment din istoria acestora, după cum 2 *Enoh*, l-a marcat pe primul. Fragmentarea trimii enohiene semnifică distrugerea completă a lui Adoil și Arcas, situație pe care *Apocalipsa* o presupune, dar despre care nu vorbește în detaliu (cf. Apoc. XX 7-10, 14-15; XXI, 8), de vreme ce această a doua etapă revelată încă nu s-a consumat. Viziunea lor este departe de viitoarea construcție treimică (creștină) a Dumnezeului unic, întreit în Persoane: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt. Conceptul enohian se va plia doar pe optimista viziune creștină a biruinței Binelui asupra Răului, de aici și motivul redactării *Apocalipsei*, ce duce acțiunea spre un final optimist, nepripit, departe de spiritul exaltărilor creștine ale primului veac. Ioan, după părerea noastră, autorul *enohian* al *Apocalipsei*, este deopotrivă un diplomat și un mistic desăvârșit. El construiește în chiar mijlocul profetismului creștin acțiunea unui întreg roman, ce continuă un altul, al cărui

Mit, basm, legendă. Mutații ale nucleelor narrative

autor nu este (2 *Enoh*), în același spirit enohian al revelațiilor absolute, ce supraviețuiește credințelor pe care, într-o anumită măsură le acaparează. Din această perspectivă, Ioan este noul Enoh al creștinismului. Ba, mai mult, îl va depăși prin faptul că scrierea sa va fi canonic recunoscută, propulsând pe o treaptă nesperată viziunea enohiană. Unica sa preocupare a fost aceea de a salva și de a dezvolta mitul enohian, având permanent grijă să îmbrace propria normă de credință în acțiunea unui roman cu „profund” caracter creștin. Este o construcție ce îmi pare că i-a reușit pe deplin, *Apocalipsa* având, vrem nu vrem să recunoaștem, *ultimul cuvânt* în succesiunea celor douăzeci și șapte de scrieri creștine canonice ale Noului Testament.

Găsim în cartea *Apocalipsei* un elocvent exemplu al priorității curentului enohian în fața celui creștin. El, ne este oferit de episodul în care Fiara urcând la Cer cu *îngerii răi* este respinsă și aruncată pe pământ:

„XII, 7-9. Apoi se dădu o luptă în cer: Mihail¹ și îngerii lui luptară împotriva Balaurului²; luptă și Balaurul și îngerii lui³. Dar nu putură

¹ Mihail este daimonul poporului ales, după cum tot el este cel care-l încătușează pe Semehaza, căpetenia bene-elohim-ilor și-i nimicește pe fiii veghetorilor (Ovidiu-Victor Olar, *Împăratul înaripat. Cultul arhanghelului Mihail în lumea bizantină*, București, Editura Anastasia, 2004, p. 26-27). Cu alte cuvinte, relația Mihail – bene-elohim – nefilim din apocrifele lui Enoh erau cunoscute autorului *Apocalipsei*. De această dată se va pune accentul pe aportul mesianic (salvator) al arhanghelului ce oprește invadarea Cerului de Satan și îngerii răi. Rolul său mesianic (Mihail/Metraton), la fel cum pentru pământ îl avem pe Enoh/Metraton) nu va fi uitat nici mai târziu, temă asupra căreia se va exprima și kabbala iudaică (cf. Moshe Idel, *Fiul lui Dumnezeu și mistica evreiască*, traducere de Maria-Magdalena Anghelescu, Iași, Editura Polirom, 2010, p. 122, 167).

² Balaurului uriaș, roșu (XII, 3), îi corespunde simbolul focului, al luminii, al lui Adoil. Deșărtată, lumina acestuia se manifestă sub forma eterică a focului, expresie a urii incandescente. Pentru că este ușor, locul său este în eterul a ceea ce *Apocalipsa* numește întunericul cel de dinafară (cf. Mt. VIII, 12). Focul se află în strânsă legătură cu apa (primordială), prezente în kabbală prin cel de-al treilea și al patrulea sefirot (Roland Goetschel, *Kabbala*, traducere de Carmen Blaga, Timișoara, Editura de Vest, 1992, p. 38).

³ Îngerii diavolului nu sunt demonii ce apar abia după moartea nefilimilor (uriașilor) prin potop. Dacă nu sunt sufletele uriașilor, atunci autorul face referire la *bene elohim*, îngerii a căror judecată finală a fost amânată până în acest moment decisiv al luptei din cer. Satan se folosește deci de acești îngeri pentru a lua cu asalt Împărăția divină. Perspectiva târzie a dogmaticii și hermeneuticii creștine pune semnul egalității în procesul de identificare a *bene elohim*-ilor cu demonii. Ori cum ar putea erca la Cer, ființe deja pedepsite și legate în iad. Dacă sufletele morților nu pot penetra palnurile extreme ale spiritualității (cf. Lc. XVI, 26-27), cu atât mai puțin demonii. Satan va avea însă permanent un statut special, de „părăș” al omului

Incursiuni în imaginar

ține piept, și fură izgoniți din cer. Atunci fu doborât Balaurul uriaș¹, Șarpele din vechime, cel numit Diavolul sau Satana, ademenitorul întregii lumi; fu aruncat pe pământ, iar îngerii lui² fură aruncați o dată cu el³.

Autorul *descoperirii* propune o nouă regie care, dincolo de lupta din cer, certifică coaliția dintre Satan și veghetori, primul fiind acela prin care a venit ispita (cf. Mt. XVIII, 7) îngerilor atrași de frumusețea fiicelor oamenilor. În parte, teoria demonologiei enohiene este preluată de interpretarea creștină a căderii angelice, care susține ispitirea îngerilor de către Satan, proiectată însă într-o stare premergătoare facerii lumii materiale. Este evident pentru noi că aspectul ispitirii este cel enohian, creștinismul schimbând motivul precum și „locația temporară” a evenimentului, afirmându-și odată pentru totdeauna direcția demonologiei proprii, ce se va opune începând cu secolele V-VI credința demonologică enohiană.

Dacă, conform dogmei, demonii sunt aruncați în iad, așteptându-și judecata, Ioan propune o altă structură demonologică ce urmează evident linia elohistă. Veghetorii, parte legați sub pământ, parte

(Apoc. XII, 10) în fața Domnului și deci liber să urce la Cer. Autorul *Apocalipsei* va profita de această situație pentru a-și „broda” acțiunea.

¹ Balaurul uriaș este Ađoil din 2 Enoh (cf. Petru Adrian Danciu, *Implicații simbolice din mitului bogumilic al creației, în relație cu apocriful 2 Enoh*, manuscris în curs de publicare în „Annales Philologica Apulensis”, 2015). Cele două asocieri cu Satana și Diavolul apar pentru a pune în relație acele elemente ce pentru creștinism ar fi însemnat cu adevărat ceva, balaurul nefiind altceva decât o figură mitologică, relicvă simbol a sistemelor politeiste. Același lucru se poate afirma cu privire la originea Fiarei, ființă cel mai probabil împrumutată din mitologia babiloniană, ce a influențat la un moment dat până și expunerile profetismul ebraic. V. cartea profetului Daniel (VII, 7).

² Romanul apocaliptic ia acum în discuție prezența *îngerilor veghetori*, categorie a îngerilor buni ce la un moment dat nu s-au supus poruncilor divine intervenind direct și brutal în viața oamenilor, oferindu-le cunoștințe și schimbând natura umană prin experiențe de natură genetică ce ar fi dat naștere *nefilimilor* sau *uriașilor* din vechime (cf. Gen. VI, 4; Baruh III, 24-28) sau *refaimiții* (Deut. III, 11, vezi și cazul lui David și Goliat – cf. 1 Regi, XVII, 4-7), un neam de uriași ce a scăpat potopului, despre care Vechiul Testament amintește, dar pe care, părinții Bisericii de mai târziu s-au căsnit din răsputeri să îi renege sau cel puțin să nu îi pună în legătură cu îngerii veghetori ce pedepsiți de Dumnezeu devin răi. De atunci vor sluji Balaurului sau lui Satan, așa cum reiasă din versetul *Apocalipsei*. Evident, apocriful lui Enoh dezvoltă într-o întreagă carte istoria îngerilor și uriașilor, ființe ce au amenințat la un moment dat specia umană (v. Remus Onișor, *Cartea lui Enoh și apocaliptica intertestamentară*, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2000).

³ *Noul Testament*, tradus și adnotat de pr.dr. Emil Pascal, Paris, Éditions du Dialogue, 1992.

Mit, basm, legendă. Mutații ale nucleelor narrative

suspendați în văzduh, se află în așteptarea judecății finale a lumii, ce se lasă de altfel amânată prin mila divină. „Încremenirea” lor în diferitele stări nu este altceva decât trăirea somnolentă a așteptării următorului moment, despre care apocrifele lui Enoh nu vorbesc (ele afirmă doar pe cea al judecății finale), dar pe care Ioan îl identifică ingenios prin *imaginea revoltei satanice* (timp eonic declanșator al procesului acestei judecăți), de altfel singura exprimată direct în întreaga istorie a demonologiei elohiste.

Practic, conform monoteismului enohian, judecata „răului” a avut deja loc prin înfrângerea actanților răului de către arhanghelului Mihail, venirea lui Iisus pe norii cerului, amintită la finalul expunerii apocaliptice (cf. Apoc. XIX, 11-21) nefiind după părerea noastră decât un simplu adaos al autorului, pentru a părea până la urmă creștină, o lucrare de altfel, profund enohiană. „Acela” (Apoc. XIX, 11, 19) sau Iisus, pe care autorul evită să-L numească, va da ultima lovitură, de călău, unor perdanți a căror putere se extinde temporar demonolatric asupra pământului. Din punctul nostru de vedere acesta este un aspect foarte important al mitologiei impuse de Ioan, în sensul că Mihail, deși ocrotitorul poporului ales, este prezentat aici preferențial, ca un Mesia al Cerului, pe când Iisus omul, se redefinește ca un al doilea Mesia, al pământului, așa cum a fost de fapt înțeles la început de către creștini și mai apoi reductiv, prin accentul pus strict pe umanitatea sa, de către unii dintre ereticii (iudaizanți). Prin inversarea jocurilor de rol, Ioan se indică pe sine ca enohian, în detrimentul unui creștinism dovedit mai degrabă prin salvarea aparențelor.

Prin expunerile sale ulterioare, Ioan nu face altceva decât să continue firul epic al mitului enohian de acolo de unde l-a lăsat suspendat *2 Enoh*, oferindu-i o direcție nouă, pe care creștinismul a înțeles-o și simțit-o simplist din perspectiva luptei pentru putere dintre bine și rău, stare ce și-a impropriat-o agresiv, patologic, până la victimizare. De fapt, lupta va fi purtată la finalul veacurilor înțelese ca Eoni sau timpuri/*evenimente* sacre, greșit înțelese ca vârste sau timpuri/*ciclicitate* a vieților umane. Eonii despre care vorbea Ioan sunt divini, diferiți și de neînțeles, imposibil de „traduși” timpuri umani (cf. *2 Pt.* 3, 8). Enohianismul expune *eonii* (noi am preluat termenul din literatura gnostică) ca o *înșiruire de evenimente ce-și au propria lor durată*. Trecerea de la un eon la celălalt se face natural, constructiv sau deconstructiv, încet ori rapid, în funcție de virulența desfășurărilor tematice specifice fiecărui eon în parte. Este clar că o astfel de *situație* nu se poate contoriza în timpuri umani, eroare dovedită de

Incursiuni în imaginar

creștinismul anului o mie¹, precum și de fiecare dată, în cazul sectelor milenariste. Mai mult chiar, eonii indică etape ale metamorfozelor personale, cel mai simplu de urmărit prin schimbarea numelor (atributelor divine). Cea mai accesibilă dovadă în acest sens ne-o oferă numele Mântuitorului care în *eonul sacru* al *împului* lui Isaia (VII, 14), se numea Emanuel („Cu noi este Dumnezeu” – aspect *protectiv*), iar în chiar momentul Bunei Vestiri (cf. Mt. I, 21), primește un nume diferit, Iisus (Iesuaș (cf. Lc. II, 21) – „Dumnezeu mântuiește” – aspect *eliberator*). Schimbarea numelui nu trebuie nicidecum înțeleasă ca manifestarea vreunui capriciu divin, căci ea exprimă o necesitate de ordin practic, dictate deci de succesiunea eonilor, care își reflectă mai apoi diferența în epocile istorice ale umanității.

La Ioan, Adoil și Arcas se transformă în eonii finali ai veacurilor umanității, în Fiara și Balaurul, titulaturi ce indică aceleași ființe dar în stări spirituale diferite. Schimbarea statutului aduce cu sine schimbarea numelui. Astfel, așa cum am spus la început, numele revelate nu mai sunt acum importante. Pierderea inițială a valorii simbolice se produce în lumea divină prin coborârea din starea de grație în spațiul lui El, iar în istoria umană, după expunerea lui Enoh. Împreună, cele două, se constituie în ceea ce putem numi: *uitarea istoriei divine*. Ea nu este un fenomen ce caracterizează doar istoria lui Adoil și Arcas. El este des întâlnit în istoria monoteismului iahvist de fiecare dată când israeliții își uită creatorul, îmbrățișând idolatria care, deloc paradoxal, semnifică *readucerea aminte* a existenței lui Adoil și Arcas, entități ce nu pot dispărea, aspect asupra căruia vom mai reveni la finalul cercetării noastre. Uitarea nu poate fi totală atâta timp cât există răul în lumea creată. Prin acceptarea căderii în lumea lui El, din Ființe ei sucombă prin pierderea puterii în „creații”, devenind corpuri străine ale creației lui El. Acesta este și motivul pentru care autorul *Apocalipsei* le oferă noi nume, de creaturi de data aceasta. Esența chiar și goliță de puterea inițială le rămâne, ea fiind la rândul ei pusă în legătură cu elementele lumii create, ce trebuie să transmită totuși relația personală cu ceea ce cândva au reprezentat puterile lor. În esență Ioan vrea să ofere creștinismului o „lucrare autentică” în spiritul profetic al Vechiului Testament, dar onorând

¹ Cf. Georges Duby, *Anul 1000*, traducere de Maria Ivănescu, postfață de Mihai-Răzvan Ungureanu, Iași, Editura Polirom, 1996; Dominique Barthélemy, *Anul o mie și pacea lui Dumnezeu. Franța creștină și feudală în anii 980-1060*, traducere de Giuliano Sfici, Iași, Editura Polirom, 2002.

Mit, basm, legendă. Mutații ale nucleelor narrative

totodată așteptările mesianismului creștin, pentru a-i asigura permanența în noul mediu religios.

Să vorbim puțin despre uitare. Prin jertfă, astfel de dumnezei nu mor (Enoh nu le afirmă moartea), ei nu dispar ori pur și simplu se neantizează. Cu toate că apare o astfel de tentație, vom spune doar că energiile lor odată eliberate, se dispersează (sub puterea ordonatoare a Creatorului) împrăștiindu-se până la punctul limită ce ar trebui să fie același cu al pierderii identității (sau consumul maxim) celor doi (Arcas și Adoil) în starea de vid același cu nimicul ca loc, punct suspendat între ființa divină (El) ce le-a jertfit și lumea creată. Ioan este perfect conștient de sensurile simbolice ale mitului enohian (cf. 2 *En.* 25-28), ce recunoaște implicarea lui Adoil și Arcas în creația lumii și rolul mai apoi al uitării ca act proniator ce ar trebui să orienteze privirea ființei raționale doar spre Dumnezeu Creatorul și nu spre istoria devenirii Sale. Ori răul ia în discuție această istorie. Uitarea divină nu este nimic altceva decât negarea aportului esențial la creație a celor două Ființe. Expresii ale acestui aspect sunt teoriile gnostice cu privire la implicarea directă a îngerilor sau a altor ființe în creația lumii, teorii evident respinse de dogma creștină. Ele sunt totuși reflecția a ceea ce noi susținem, pe baza expunerii mitului enohian. De aici revolta *regăsirii de sine*, care se naște simultan cu creația, acțiune înțeleasă ca început al *răului*, ce transcende creația prin *convertirea* primului dintre îngeri și *păcatul adamitic*. Recunoașterea divină a faptului că: „Dumnezeu a văzut că lucrul acesta este bun” din cartea Genezei (1, 10, 18, 21), indică faptul că Dumnezeu nu-și putea asuma în integritate perfecțiunea celor create. Kabbala va profita de acest aspect înaintând teoria creațiilor succesive și a „cojilor” (răul ca reziduu) acestora pentru a explica răul *din lume*¹. Odată înfăptuită căderea omului, elemente constitutive ale puterii lui Adoil și ale lui Arcas încep a se căuta precum piesele unui uriaș puzzle, pentru a reconstrui complet puterea ființelor spirituale a marilor zei, făcând în același timp conștientă creația de inutilitatea existenței (teorie afirmată și de gnosticism) și finalității sale, alta decât acceptarea morții ca jertfă, mijloc de recuperare a celor doi, o continuă apocatastază personală.

¹ Cf. Moshe Idel, *Răul primordial în Cabala. Totalitate, perfecțiune, perfectibilitate*, traducere din limba engleză de Maria-Magdalena Angheliescu, Iași, Editura Polirom, 2015, p. 133-138.

Incursiuni în imaginar

Fig. 4 Uitarea ca iad sau *întunericul cel de dinafară* pentru Adoil și Arcas

Până la urmă, *Apocalipsa*, „romanul mitologic” al lui Ioan, nu este decât trista expunere a unei duble tragedii personale, a lor și a noastră, repede acoperită de haina peticită a optimismului creștin ce nu face altceva decât să amâne pentru un timp nedefinit rezolvarea problemei răului (cf. Apoc., 20 1-3), fără a avea puterea reală de a o definitiva. Aceasta se întâmplă tocmai pentru că Dumnezeu, creatorul nostru, *nu poate ucide pe cei ce nu i-a creat și de aici eternele chinuri ale iadului ce opresc procesul integrării ființelor damnate în Adoil și Arcas.*

Episodul ce ne interesează din *Apocalipsa* lui Ioan este scurt, fiind cuprins în doar câteva versete și are în vedere lupta Arhanghelului Mihail cu *Balaurul* (XII, 7-9, despre care am vorbit mai sus) și apariția *Fiarei* din apă. Corespondentul Fiarei apocaliptice este Arcas, cel întunecos și greu. Întunecimea și greutatea lui sunt date de prezența apelor primordiale, ce-și conțin propriul foc (distrugător). Alchimia a subliniat acest aspect afirmând că apa este focul în potență. Sunt reprezentate prin simbolul incestuos al fratelui (Adoil/Balaur) cu sora (Fiară/ Arcas). În această apă primordială (apa vieții și a morții/ apa sărată a mării primordiale) e sădit *Spiritus Mundi*, de altfel parte a trinității Elohistice, un interesant aspect al teologiei enohiene surprins de alchimie. Iată textul nostru:

„XII, 1-3: Am văzut apoi ridicându-se din mare¹ o Fiară cu zece coarne și șapte capete. Pe capete avea zece coroane, iar pe capete nume blestemătoare. Fiara pe care am văzut-o semăna cu o panteră. Picioarele ei erau ca de urs, iar gura ca gura de leu. Balaurul îi dădu

¹ Cf. C.G. Jung, *Psihologie și alchimie. Reprezentări ale mântuirii în alchimie. O contribuție la istoria ideilor alchemice*, vol.II, traducere de Maria Magdalena Anghelescu, București, Editura Teora, 1996, p. 11, 15, 93-94, 178.

Mit, basm, legendă. Mutații ale nucleelor narrative

acesteia puterea sa, tronul său și o mare autoritate. Unul din capetele ei era rănit ca de moarte, dar rana lui se vindecă”.

Deloc întâmplător, cele două ființe *nu sunt amintite* de Iisus în niciunul din momentele Sale mistice notate de evangheliști, aceasta pentru că acțiunea Sa se înscrie pe linia directoare a *uitării divine*. Cu toate acestea, sursele de inspirație pentru construcția cărții lui Ioan au fost *2 Enoh și Daniel*. Este de altfel posibil ca Ioan să se fi lăsat influențat de elementele simbolice comune vechii mitologii asiro-babiloniene¹, atunci când a construit acțiunea romanului mitologic. Totuși, aportul personal constă în excepționala capacitate de cunoaștere și combinare a elementelor simbolice, fapt recunoscut de continua cercetare a *Apocalipsei*.

Cele mai multe dintre imaginile mitologice ce împânzesc *Apocalipsa* nu sunt creștine, nu pot fi creștine, chiar dacă au fost forțat încreștinate, prin interpretare, în secolele ulterioare acceptării *Apocalipsei* în cărțile canonice ale Noului Testament. Din acest motiv, orice abordare creștină științifică a ei riscă să nu atingă originile mitologice ale subiectelor abordate, poate doar și aceasta în cel mai bun caz, să surprindă câteva din săracele repere cu fundament creștin presărate de autorul ei. Pe de altă parte, însuși creștinismul avea nevoie de o încheiere optimistă a canonului biblic și doar o carte profetică poate oferi o bună speranță, aceea a dobândirii veșniciei alături de Hristos, fără să observe spre exemplu că întreaga *Apocalipsă* prezintă încercarea disperată de auto-recuperare a doi mari zei primordiali, Adoil și Arcas, alias Balaurul și Fiara.

Mitul expus de Ioan nu are nicio legătură directă sau indirectă cu preacunoscuta cădere irevocabilă și deci fără speranță a lui Satan din Raiul Ceresc, mit ce s-a dezvoltat în credința monoteismului iudaic după întoarcerea din marea robie babiloniană. Ceea ce întreprinde Ioan e continuarea unui mit cu unul mult mai vechi. Apariția lui Satan în *Apocalipsă* e legată de existența unor ființe cu mult mai vechi, tehnică prin intermediul căreia autorul combină credința comună iudeo-creștină în existența lui Satan cu cea despre cei care îl au în stăpânire încă de la crearea sa de către El.

Învinși, Adoil și Arcas sunt *exilați* de către El în „întunericul cel de dinafară” (Mt. VIII, 12), fără ca sfârșitul lor să se afle aici.

¹ În acest sens, recomandăm studiul lui Wilhelm Bousset, *Legenda Antibristului*, avânt înainte de A. H. Keana, traducere și îngrijire ediție de Ramona Ardelea, București, Editura Herald, 2006.

Incursiuni în imaginar

Apocalipsa aduce atingere atotputerniciei divine atunci când afirmă existența celei de-a *doua morți* în care, dezgoliți pare-se de ultimele puteri, sunt aruncați Diavolul (Balaurul), Fiara și Antihrist, sau profetul mincinos (Apoc. XIX, 20; XX, 9-10, 14-15; XXI, 8). Este un semn că atotputernicia se limitează la creație și nu la necreat coborât la chiar ultimul stadiu al dezagregării (Fig.4). Pentru că, așa cum am mai afirmat, nu poate elimina ceea ce nu a creat, Dumnezeu îi poate însă exila, proiectându-i permanent într-o ipostază diabolizată în fața întregii creaturi raționale drept *dușmani ai vieții și creatori ai Răului*, principiu față de care Dumnezeu, singur din păcate, își manifestă independența, prin neputința excluderii. Dacă, prin absurd, uciderea celor doi ar fi posibilă, lumea compusă încă din ei, le-ar urma în totalitate, iar Cuvântul divin ar fi mai sterp decât pânțelecele bătrânei Sarah, soția patriarhului Abraham. Lumea așteaptă deci să fie transformată, spiritualizată, conformă voinței divine. Este acesta și unul dintre motivele producerii momentului apocaliptic o trecere spre o formă de viață ce ar trebui să asigure ființelor salvate independența față de orice atingere a răului. Cartea Sfântului Ioan (*Apocalipsa*), nu face altceva decât să descrie etapele dureroase ale spiritualizării materiei.

Dacă am citi *Apocalipsa* fără pasajele din *2 Enoh*, vom înțelege romanul mitologic al lui Ioan ca o altă etapă din lungul șir eonic al luptei dintre bine și rău. Cu *2 Enoh* însă, hermeneutica romanului biblic primește un sens nou, prin încercarea Balaurului și a Fiarei de a-și recupera sinele disipat în creația ce nu le aparține, prin distrugerea acesteia, o recuperare integrală în Adoii și Arcas. Se nasc astfel noi întrebări cu privire la problema răului, al căror răspuns poate fi dat numai după ce ne-am găsit cu adevărat locul în creație. Este aceasta, de altfel, și marea dilemă a gnosticismului.

Bibliografie:

AUGUSTIN, Sfântul, *Mărturisirile. Conferențe*, I-VIII, Ediție bilingvă, Text latin-român, traducere, studiu introductiv și note de pr. Bernard Ștef A.A., Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2004.

BARTHÉLEMY, Dominique, *Anul o mie și pacea lui Dumnezeu. Franța creștină și feudală în anii 980-1060*, traducere de Giuliano Sfichi, Editura Polirom, Iași, 2002.

BOUSSET, Wilhelm, *Legenda Antihristului*, avânt înainte de A. H. Keana, traducere și îngrijire ediție de Ramona Ardelea, București, Editura Herald, 2006.

Mit, basm, legendă. Mutații ale nucleelor narrative

*** *Cartea tainelor lui Enoh. 2 Enoh*, Studiu introductiv, Philip S. Alexander, traducere, note și îngrijire ediție de Simion Voicu, București, Editura Herald, 2014.

DUBY, Georges, *Anul 1000*, traducere de Maria Ivănescu, Postfață de Mihai-Răzvan Ungureanu, Iași, Editura Polirom, 1996.

GOETSCHER, Roland, *Kabbala*, traducere de Carmen Blaga, Timișoara, Editura de Vest, 1992.

GRIMAL, Pierre, *Dicționar de mitologie greacă și romană*, Prefață de Charles Picard, traducere din limba franceză de Mihai Popescu, București, Editura Saeculum I.O., 2001.

IDEL, Moshe, *Răul primordial în Cabala. Totalitate, perfecțiune, perfectibilitate*, traducere din limba engleză de Maria-Magdalena Angheliescu, Iași, Editura Polirom, 2015.

IDEL, Moshe, *Fiul lui Dumnezeu și mistica evreiască*, traducere de Maria-Magdalena Angheliescu. Editura Polirom, Iași, 2010.

JUNG, C. G., *Psihologie și alchimie. Reprezentări ale mântuirii în alchimie. O contribuție la istoria ideilor alchemice*, vol.II, traducere de Maria Magdalena Angheliescu, București, Editura Teora, 1996.

*** *Noul Testament*, tradus și adnotat de pr.dr. Emil Pascal, Éditions du Dialogue, Paris, 1992.

OLĂR, Ovidiu-Victor, *Împăratul înaripat. Cultul arhanghelului Mihail în lumea bizantină*, București, Editura Anastasia, 2004.

ONIȘOR, Remus, *Cartea lui Enoh și apocaliptica intertestamentară*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2000.

~~~~~

Petru Adrian DANCIU: Doctorand al Universității „1 Decembrie 1918” din Alba-Iulia, absolvent al Facultății de Litere, Filozofie și Istorie, Departamentul Teologie Ortodoxă din Timișoara; Master în Istoria și Filosofia Religiei, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Arad. Membru al Centrului de Cercetare a Imaginarului „Speculum”, Alba Iulia. Profesor. Volume: *Teologia numelor divine. Egiptul Antic* (2005). Articole și studii publicate în anuarul „Tibiscum. Studii și comunicări de etnografie-istorie”; „Interferențe”. Participări la simpozioane naționale și internaționale: *Simpozionului de etnologie și folclor*; Sesiunea internațională de comunicări: *Cultură romă sau culturi ale grupurilor de romi?* – Timișoara; Sesiunea de comunicări a Centrului de Cercetare al Imaginarului Speculum, Deva.